

Het vuur moet brandend blijven

In gesprek met dr. G. van der Hoek, drs. I.A. Kole, P. Schalk, G.J. Schutte en drs. W.L. Verweij over de vrijheid van onderwijs

Door D.D. Both

Inleiding

De vrijheid van onderwijs is in het geding. Openlijk wordt beweerd dat bijzonder onderwijs slecht is voor het oplossen van het integratievraagstuk. Daarnaast nemen nogal wat bijzondere scholen het niet zo nauw met hun identiteit en komt de naam op het bordje naast de voordeur niet overeen met datgene wat er in de school plaatsvindt. Alle leerlingen zijn welkom en het (godsdienst)onderwijs heeft weinig tot geen relatie meer met de signatuur van de school.

Heeft het reformatorisch onderwijs een weerwoord? Kan het zijn bestaansrecht aantonen? Heeft het een boodschap voor de samenleving van de 21^e eeuw?

Deze en andere zaken komen aan de orde in een uitvoerig gesprek met vijf personen die intensief betrokken zijn bij het onderwerp van deze bundel.

Wie zijn de gesprekspartners?

De heer I.A. Kole kijkt terug op een loopbaan van tweeënveertig jaar in het onderwijs. Begonnen in het lager onderwijs kwam hij via het voortgezet onderwijs uiteindelijk aan in het hoger onderwijs. Jarenlang was hij als directielid betrokken bij het onderwijs en de vorming van aanstaande onderwijzers en onderwijzeressen aan de christelijke hogeschool De Driestar. Als lid van de contactgroep onderwijsvrijheid volgt hij de discussies over de vrijheid van onderwijs van nabij.

Kole: 'Ik heb het altijd heel fijn gevonden dat de mogelijkheden die er zijn ook zo goed mogelijk benut worden. Maar ook dat er voortdurend aandacht is voor de wijze waarop we als protestants-christelijk en reformatorisch onderwijs overkomen, zowel kwalitatief als qua identiteit.'

Dr. G. van der Hoek is na achttien jaar als universitair hoofddocent aan de Erasmus Universiteit te hebben gewerkt, vervolgens zestien jaar voorzitter geweest van de centrale directie van het Driestar College te Gouda. In deze periode leidde hij de uitbouw van de school tot een brede scholengemeenschap met vestigingen te Gouda, Lekkerkerk en Leiden. Nu is hij adviseur van de Vereniging voor Gereformeerd Schoolonderwijs (VGS) en werkt hij op vrijwillige basis bij de Guido de Brèsstichting, het wetenschappelijk bureau van de SGP.

Op diverse plaatsen moest Van der Hoek duidelijk maken waarom zijn school er was en een meerwaarde had. Van der Hoek: 'Steeds moest je verwoorden waar je voor staat en wat je beweegt om aan het reformatorisch onderwijs gestalte te geven. Ik heb het erg leerzaam gevonden dat steeds te doen.' Van der Hoek meent dat we kwetsbaar zijn geworden. 'De generatie van de stichters en pioniers van reformatorische scholen is er niet meer. De tweede generatie, die nu de scholen bevolkt, heeft de strijd voor een eigen school vaak wel als leerling, maar toch minder van nabij meegemaakt. Voor onze scholen is gemotiveerd gestreden en gebeden. Het authentieke vuur dat ik bij de oprichters heb opgemerkt, zou ik graag levend houden of weer in leven krijgen. Christelijk onderwijs is immers onderwijs dat verwijst naar Christus, de grote Leermeester en Onderwijzer.'

RMU-directeur P. Schalk begon zijn maatschappelijke loopbaan in het onderwijs. Hij werkte als leerkracht, adjunct-directeur en directeur op de christelijke basisschool in Berkenwoude. Na 11 jaar maakte hij de overstap naar de Reformatorisch Maatschappelijke Unie (RMU) te Veenendaal. Hij volgt het onderwijs momenteel weer wat

meer door het fusietraject met de GOLV, is betrokken bij de activiteiten rond Artikel 23, en is sinds kort bestuurslid van een basisschool.

Schalk ziet steeds meer het bijzondere in van het Nederlands onderwijsstelsel. 'Het reformatorisch onderwijs is een kostbaar pand dat we hebben ontvangen. Daar hebben we grote verantwoordelijkheid voor. Het vanzelfsprekende is er af. Het is bijzonder dat we bijzonder onderwijs hebben.'

Oud-GPV-kamerlid G.J. Schutte had van 1981 tot 2001 zitting in de Tweede Kamer. Namens het GPV was hij onderwijswoordvoerder. Hij is voorzitter van de gereformeerde scholengemeenschap Guido de Brès in Amersfoort. De afgelopen maanden gaf hij leiding aan een door de staatssecretaris van onderwijs ingestelde commissie die onderzoek deed naar fraude in het Hoger Beroeps Onderwijs.

Schutte heeft de discussie tijdens zijn langdurig kamerlidmaatschap van dichtbij gevolgd. 'De vrijheid van onderwijs was toen al een centraal punt waarbij je altijd bedacht moest zijn op het gevaar dat dit thema door je collega's beschouwd werd als iets van de kleine christelijke fracties, die opkomen voor hun belangen. De centrale inzet bij discussies is steeds geweest dat de vrijheid van onderwijs in de Grondwet staat als een grondrecht van alle burgers. Dus de vrijheid van onderwijs en de handhaving ervan is een verantwoordelijkheid van iedereen. In het bijzonder van elk kamerlid. Niemand kan zeggen: het is iets dat mij niet raakt. Door daaraan te appelleren had je een basis om over de consequenties van die vrijheid te spreken. Ik heb daarbij altijd geprobeerd een brug te slaan naar anderen door hen te wijzen op het feit dat zij ook getekend hebben voor de vrijheid van onderwijs en hun gevraagd dit grondrecht handen en voeten te geven. Het waren de mooiste momenten in de Kamer als dat dan lukte. Het is een aantal malen gelukt vanuit een minderheidspositie met zo'n discussie de ruimte te krijgen die er nooit was gekomen als het puur op getalsmatige basis was gegrond. Dan zie je dat artikel 23 van grote waarde is en behoort tot het gemeenschappelijk erfgoed van alle Nederlanders en politici.'

Drs. W.L. Verweij is vanaf 1999 werkzaam als beleidsmedewerker voor de SGP-fractie in de Tweede Kamer, onder meer op het gebied van onderwijs. Als zodanig proeft hij het politieke klimaat van nabij. In de afgelopen jaren heeft hij meerdere malen kritische publiciteitgolven en diverse heftige kamerdebatten rond de vrijheid van onderwijs meegemaakt. 'De meeste critici willen het bestaande onderwijsstelsel wel handhaven, maar vinden de problemen rond integratie en onderwijsachterstanden zo zwaarwegend dat de vrijheid van onderwijs daarvoor zo nodig moet worden ingeperkt door een acceptatieplicht voor scholen in te stellen, al of niet gecombineerd met een verplicht spreidingsbeleid. Ervaringen met een vergelijkbaar beleid in het buitenland wijzen er op dat zo'n aanpak, ook door de bril van de critici bezien, niet het beoogde effect heeft.'

Vanuit de SGP-fractie is Verweij als adviseur betrokken bij de commissie "Algemeen bestuurlijke zaken" van het directieoverleg voortgezet onderwijs (DORVO) van de VGS. Daarnaast maakt hij deel uit van de contactgroep onderwijsvrijheid.

Wat is er aan de hand met de vrijheid van onderwijs?

Vorig jaar heeft ds. W. Visscher (predikant van de Gereformeerde Gemeente te Amersfoort – DDB), onder andere via enkele manifesten, de vrijheid van onderwijs in de gereformeerde gezindte op de agenda geplaatst. Schalk herinnert zich de indringendheid van de boodschap: 'Ds. Visscher gaf aan dat er een bewaker van de vrijheid van onderwijs nodig was. Ik heb toen samen met anderen heel primair gereageerd en hem erop gewezen dat we al onze eigen organisaties hebben. Die doen het werk wel. Erover nadenkend voelde ik het als een zware verantwoordelijkheid. Je kunt wel zeggen dat we dat zelf wel kunnen. Maar stel dat het echt mis gaat met de vrijheid van onderwijs. Dan voel ik me medeverantwoordelijk door het initiatief af te doen met een verwijzing naar onze eigen organisaties. Ik heb vervolgens contact opgenomen met GOLV-voorzitter Aat Karens. Hij liep met hetzelfde dilemma en we hebben toen gezamenlijk met ds. Visscher een groep mensen bij elkaar gekregen die nauw betrokken zijn bij dit thema.'

De vrijheid van onderwijs is anno 2004 in gevaar. Toch is er volgens Schutte niets nieuws onder de zon. 'Ik heb wat moeite met de suggestie die wel eens gewekt wordt dat we nu bij uitstek in de tijd zouden leven waarin de vrijheid van onderwijs wordt bedreigd. De vrijheid van onderwijs is nooit een volledig beschermd goed geweest in Nederland. Het is altijd aangevochten geweest. Dat was in de jaren '60 zo, en dat is ten tijde van het kabinet-Den Uijl zo geweest toen Van Kemenade met zijn verstrekkende plannen kwam. Hoe dat komt? Natuurlijk heeft het te maken met mensen die niet eensgeestes zijn met hen die gebruik willen maken van de vrijheid van onderwijs. Maar ik denk ook dat de vrijheid van onderwijs in haar aard iets in zich heeft dat als lastig ervaren wordt door mensen die van het onderwijs een instrument willen maken om politiek-maatschappelijke doelen te realiseren. Zo'n vrijheid waar de school zich op kan beroepen, is dan lastig.'

Verweij: 'De vrijheid van onderwijs past inderdaad beter in een liberale en christen-democratische, dan in een socialistische visie op de samenleving en op de aard en omvang van de overheidstaak. Toch zijn het de laatste jaren vooral de liberalen die pleiten voor een strengere inhoudelijke normering, ook in het onderwijs. Het verzet tegen nieuwe richtingen in het onderwijs is het sterkst aanwezig bij (een hoofdstroom in) de VVD. De vrijheid van de meeste liberalen beperkt zich, als het er op aankomt, kennelijk tot degenen die op hoofdlijnen met de seculiere liberale waarden kunnen instemmen.'

Schalk ziet een golfbeweging, die al jarenlang met een zekere regelmaat de kop opsteekt. 'Wel zie ik er de laatste tijd extra elementen en dimensies bijkomen die het proces versterken. Zo sprak ik een D66-kamerlid die me vertelde twintig jaar lang bezig te zijn geweest om alle christelijke waarden en normen uit de wetgeving te verwijderen. Hij gaf aan dat dit zijn partij goed gelukt is en dat hij daar trots op is. Voor hen en voor anderen is bijzonder onderwijs gekoppeld aan christelijk onderwijs. Dit terwijl het bijzonder onderwijs veel breder is. Een ander aspect dat mijns inziens ook meespeelt, is de complete verwarring die in de samenleving merkbaar is door de gebeurtenissen na 11 september 2001. Mensen kregen een gevoel van onveiligheid en angst wegens (moslim)terrorisme. Mede daardoor is tevens de problematiek van de integratie van allochtonen in de samenleving gaan spelen, met alle gevolgen van dien voor de discussie over de vrijheid van onderwijs.'

Het draagvlak voor de vrijheid van onderwijs brokkelt steeds verder af, meent Van der Hoek: 'Secularisatie is een voortgaand proces. Dat betekent dat het draagvlak voor christelijke waarden en normen generatie na generatie minder zal worden. Daar komt het tweede-generatie-effect bij. Overigens een heel menselijk iets. Je ziet het ook in andere verbanden. De oprichters van onze scholen hadden het vuur op een natuurlijke wijze in zich en hebben dat overgedragen. Als je een generatie verder bent, kom je in de fase van consolideren en handhaven, waarbij het gevaar dreigt dat de authentieke motivatie niet altijd even levend meer doorklinkt.'

Naast de diverse hoofdstromen binnen het Nederlandse onderwijsbestel, kennen we sinds enkele jaren ook islamitische scholen. Kole: 'We zien dat het aantal allochtonen inmiddels 2 miljoen bedraagt, waarvan één miljoen moslims. Zij worden mondiger en gaan hun vragen stellen. Lang hebben we gedacht dat hun kinderen wel opgevangen konden worden op de bestaande typen scholen. Ik heb altijd een beetje het gevoel gehad dat we het niet goed getaxeerd hebben. Is er daardoor niet een hoos van: zij hebben het gekregen, wij hebben er ook recht op?'

Van der Hoek: 'Ze waren gastarbeiders waar we zeer blij mee waren. Ze zijn welkom geweest en hebben de mogelijkheid gekregen tot gezinshereniging. We hebben ons toen niet gerealiseerd dat op die manier een aantal mensen in ons land kwam wonen als medelandgenoten, die ook een sociale plaats zouden gaan opvragen en innemen. Er

kwamen aanvragen voor het opstarten van islamitische scholen binnen die werden behandeld volgens het oude artikel 23, dat aangeeft dat er ruimte is voor verschillende richtingen. Artikel 23, dat stamt uit een tijd dat niemand ook maar vermoedde dat deze richting zich aan zou dienen. De gevolgen kennen we. De haat die volgens sommigen gepredikt zou worden op islamitische scholen is voor velen een aanleiding geweest zich te storten op het bijzonder onderwijs als geheel.'

Verweij: 'In de beeldvorming vormt het bijzonder onderwijs ten onrechte één pot nat. Dat is voor onze scholen een reden te meer om zich eerlijk en open in de samenleving te presenteren. We hebben niets te verbergen, maar juist wat te zeggen. Bijvoorbeeld over de betekenis van bijbels onderwijs in het kader van het maatschappelijke debat over waarden en normen. Hoe meer mensen het willen horen, hoe beter. Zo'n houding vraagt wel een cultuuromslag.

Tegelijkertijd moeten we ter bescherming van de eigen school het gevaar van de islam niet verdoezelen. Gelukkig zijn er door de inspectie op de islamitische scholen in Nederland niet veel misstanden aangetroffen. Toch is binnen de islamitische zuil het gevaar voor fundamentalistische uitpattingen latent aanwezig. Het onderwijs staat daar uiteraard niet los van. De Algemene Inspectie- en Veiligheidsdienst (AIVD) wijst met enige regelmaat op dit gevaar en constateert zelfs een toename van de potentiële dreiging, zij het vanuit een minderheid van de islamitische bevolkingsgroep. Het is niet eenvoudig om te oordelen over de relatie tussen islam en fundamentalisme. Dat het islamitisch geloof aanzet tot fundamentalisme en zelfs terrorisme is moeilijk aantoonbaar, maar het staat wel vast dat plegers van terroristische aanslagen vrijwel altijd moslims zijn. Hoe dan ook, voor alle scholen geldt in deze het advies om transparant en authentiek te zijn.'

Wat is de meerwaarde van het bijzonder onderwijs?

Het reformatorisch of gereformeerd onderwijs is het waard om te worden verdedigd, is de mening van de gesprekspartners. Maar dan moet het bijzonder onderwijs wel ernst maken met zijn identiteit. Dan is het niet voldoende als bestuur en directie zich daarover uitspreken.

Van der Hoek: 'We moeten dieper naar het grondvlak doorstoten. Uiteindelijk moeten de docenten en het ondersteunend personeel de identiteit waarmaken voor de kinderen. Dat is een hele mooie maar ook een cruciale taak.'

Kole vult aan: 'Als de docent er alleen voor zijn vakgebied is, krijgt hij een dikke onvoldoende. Hij is er ook voor de vorming en toerusting van meisjes en jongens bij het licht van Gods Woord en de daarop gegronde belijdenis, die hij klaar moet stomen voor het staan in een samenleving. Hij draagt de verantwoordelijkheid voor de totaliteit van het schoolleven en voor de kring die hij dient.'

Schutte: 'Een directie en een bestuur moeten borg staan voor de identiteit, maar of het ook doorklinkt in het klaslokaal is een zaak van de man of vrouw voor de klas. Als die dat ziet als iets voor anderen, is het een zorgelijke zaak.'

Schalk: 'Dat kun je als leerkracht alleen maar waarmaken als het niet alleen in je hoofd zit, maar ook in je hart. Dat het je werkelijk ter harte gaat dat je op zo'n school mag werken en dat je daarin wat voor toekomstige generaties mag betekenen.'

Schutte ziet nog een ander aspect: 'Meerwaarde van het bijzonder onderwijs is mijns inziens ook dat het een directe relatie legt tussen ouders en school. En dat is ook de juiste verhouding. Extra dimensie op de christelijke school vormt de doopbelofte die de ouders hebben afgelegd. Zij hebben beloofd dat ze hun kinderen zullen onderwijzen in de leer van de Schrift.'

Verweij vult aan: 'De overheid doet allerhande pogingen om de ouders meer bij de school te betrekken. Bij scholen voor bijzonder onderwijs met een duidelijke identiteit is die band als het ware "van nature" aanwezig en hoeft daarom in veel gevallen helemaal niet te worden geformaliseerd.'

Het godsdienstonderwijs

Het godsdienstonderwijs staat volop in de belangstelling. Is het niet indoctrinerend? En wat moet de inhoud zijn van het vak godsdienst?

Kole: 'Als godsdienstdocent moet je oppassen dat je niet op een catechetische wijze bezig bent en zaken die bij de kerk horen in je klas brengt. Catechetisch onderwijs is specifiek gericht op de leer van de kerk. Bij het godsdienstonderwijs ben je breder bezig. Bijbelkennis, kerkgeschiedenis, zendingsgeschiedenis, ethiek, geestelijke stromingen, enzovoorts. Ik sta daar niet namens mijn kerk. Ik ben door het bestuur van de school benoemd.

Daarnaast moet de godsdienstdocent gewoon een goed niveau hebben. Vroeger werden er nog al eens godsdienstdocenten binnengehaald die goed met kinderen konden omgaan of van een bepaalde kerkelijke richting waren, zonder dat er op de bevoegdheid en bekwaamheid gelet werd. Godsdienstdocenten moeten ook een goede opleiding hebben op het gebied van pedagogiek en didactiek. Zij moeten weten op wat voor niveau ze bezig zijn. In de tweede plaats moeten ze kennis over kunnen dragen. Kennis van het christendom maar ook kennis van de andere godsdiensten en stromingen die er zijn.

Werken aan meningsvorming is nog iets anders dan indoctrineren. Indoctrineren is je leerlingen vertellen dat ze iets moeten geloven, anders gaat de deur dicht of open. Indoctrineren is iets er inpersen. Maar als docent probeer je door je voorbeeld aan te geven wat de weg is en Wie de Weg is die je als docent van harte aanprijst. Je bent identificatiefiguur.'

Van der Hoek: 'Kijkend naar de lesmiddelen die gebruikt worden, denk ik dat indoctrinatie niet voorkomt op onze scholen. de docent moet er echter wel alert op zijn dat hij niet indoctrinerend overkomt, bijvoorbeeld als hij een klasgesprek of discussie afrondt met het formuleren van het schoolstandpunt.'

Schutte: 'Ik denk niet dat daar het grootste probleem ligt. Als je kijkt naar het godsdienstonderwijs in relatie tot de politiek zie je andere knelpunten. Wat verwachten we van de overheid richting het bijzonder onderwijs? En richting het openbaar onderwijs? Vragen die er altijd al zijn geweest, maar die een extra dimensie krijgen nu er steeds meer islamitische scholen komen. Scholen die eveneens vanuit hun eigen idealen werken en misschien indoctrineren. Wat is nu de rol van de overheid daarin? Tegen de achtergrond van artikel 23 is dat een zeer beperkte rol. Als er scholen zijn met een bepaalde identiteit, die aangeven dat het bij de identiteit van de school hoort om godsdienstonderwijs te geven vanuit een bepaalde gedachte, dan is het niet aan de overheid om dat te toetsen. Dan loop je immers tegen het spanningsveld van artikel 23 aan. Aan de andere kant zou je graag zien dat de kernwaarde van het christelijk denken overgebracht zou worden naar een zo breed mogelijke groep in Nederland.'

Van der Hoek: 'Maar is het niet zo dat de rol van de overheid daarin ligt dat ze een stichtingsaanvraag wel of niet erkent? Op het moment van erkenning is daarmee het profiel erkend als de basis voor het schoolonderwijs. De inspectie kan dan wel kijken of de praktijk overeenstemt met de grondslag, het doel en de missie, maar verder mag zij niet gaan.'

Geestelijke stromingen is een vak dat op iedere school aandacht dient te krijgen. Welke plaats verdient dit vak op onze scholen? En hoe bied je de verschillende wereldgodsdiensten aan?

Kole: 'Er is binnen het basisonderwijs heel wat gedaan aan geestelijke stromingen, sinds het in 1985 een verplicht vak werd. Na een periode waarin de school de vrijheid had het

onder te brengen waar het zelf wilde, zal nu de tijd komen dat de inspectie er nadrukkelijker de vinger bij gaat leggen. In de groepen 1 tot en met 6 zal er ad hoc aandacht zijn voor bepaalde zaken die behoren bij een bepaalde godsdienst, b.v. het hoofddoekje van een moslimmeisje en de groepen 7 en 8 komen de geestelijke stromingen structureler aan de orde, b.v. als aspect in een project.

In het voortgezet onderwijs heeft het altijd een goede plaats gekregen. Daar hoort het ook omdat mensen in de puberteit een nieuwe bezinning opzetten en meer nog in aanraking komen met mensen uit verschillende culturen. Dan is het wel belangrijk dat je twee dingen probeert te scheiden. Een mens is je naaste. Daar moet je mee om kunnen gaan. Zijn mening moet je soms afwijzen. Hoe rust je de jongeren daarin toe? Hierin heeft de docent een heel belangrijke rol. Als hij de inhoud van de islam bespreekt, moet hij dat op een evenwichtige wijze doen. Daarna komt de vraag hoe we tegenover deze godsdienst moeten staan. En dan maakt de toon de muziek. Je kunt aan de hand van een aantal zaken laten zien dat de verschillen niet relatief zijn, maar absoluut zijn! Het gaat over de visie op God, die in Christus Jezus, de Borg en Zaligmaker, gedachten van genade en vrede heeft over zondaren. Dat zijn dé essentiële dingen die de scheiding maken. Dan ga je geen mensen veroordelen, maar probeer je aan je leerlingen te laten zien wat de bijbel – als de brief die God aan ons gegeven heeft – voor antwoorden geeft. Het Antwoord: Jezus de Weg, de Waarheid en het Leven.'

Mag je in deze postmoderne tijd nog pretenderen de waarheid te bezitten? Van der Hoek: 'Dat is het dilemma van de postmoderne tijd. Als iedereen zijn gelijk mag hebben horen wij bij de onverdraagzamen. Ik denk dat je je dan heel goed moet realiseren waar de onverdraagzaamheid boven tafel moet komen. Is dat op een afgeleid punt of moet het dan komen totdat wat je met name leest in het Evangelie van Johannes? Daarin wordt duidelijk dat men zich ergert aan het feit dat Jezus de Zoon van God is. Ik denk dat we daar moeten komen en niet eerder moeten afhaken.'

Verweij: 'Meer dan ooit is het onderscheid tussen het oordelen over personen en zaken van belang. Opvattingen moeten niet zelden met kracht worden afgewezen, maar personen dienen we altijd in liefde tegemoet te treden. Harde woorden zijn dan onontkoombaar, maar ook daarbij geldt dat het de toon is die de muziek maakt.'

Schutte: 'Je kunt pas echt tolerant zijn ten opzichte van anderen als je zelf een vaste overtuiging hebt. Als je al relativerend naar je eigen verhaal kijkt, wat betekent tolerantie dan nog? Tolerantie mag ook een keer betekenen dat je pijn hebt om wat je bij een ander ziet of mist, maar desondanks zegt hem in de burgerlijke samenleving als burger te accepteren. Je hebt soms erg moeilijke discussies met mensen waarvan je je afvraagt waar ze nu eigenlijk voor staan.'

Het toelatingsbeleid

Vol enthousiasme haalt Schalk herinneringen op uit zijn periode in Berkenwoude. 'Dat is een unieke situatie geweest, omdat het een klein dorp was met maar twee scholen: een openbare en een christelijke. Ik kreeg als directeur de ruimte om de school echt open te zetten voor iedereen, onder die voorwaarde dat met iedereen die zich aandienende een helder gesprek werd gevoerd over de school en zijn uitgangspunten. Als ouders besloten hun kind naar onze school te doen, werd ook verwacht dat men zich zou conformeren aan de schoolregels. Ik realiseer me dat het een unieke situatie is en dat het in de plaats waar ik nu woon niet mogelijk is door het enorme aanbod aan scholen.

Ik denk dat het de vreugde van het werken was dat je kinderen in de klas had die thuis niets meekregen. Zo heb ik een jongetje in de klas gehad die als hij klaar was met rekenen vroeg of hij in de bijbel mocht lezen. En dat deed die jongen dan ook. Dat kan dan dus gebeuren. Dat je kinderen in de klas hebt die zonder het bijzonder onderwijs nooit gehoord zouden hebben van Jezus Christus en Die gekruist.'

Schutte: 'Mijn stelling zou zijn: Wat je pretendeert te zijn volgens het naambordje moet ook in de school aanwezig zijn. Ik zeg daarmee niet dat er nooit eens iemand op zo'n school kan zitten die qua afkomst niet helemaal past bij de identiteit van die school. Maar met de ouders van deze leerlingen zal wel een heel grondig gesprek gehouden moeten worden. De school is niet primair evangelisatie-instituut. Wel biedt hij ouders de gelegenheid hun kinderen onderwijs te laten volgen in lijn met het onderwijs in het gezin en in de kerk.'

Kole: 'Het is van belang dat we in onze schoolgidsen een duidelijk beeld geven van datgene waar de school voor staat. Ook is het belangrijk dat er enige geestelijke erkenning is met het oog op de harmonische ontwikkeling van het kind. Daarnaast zou ik in een protocol aangeven wat er met de ouders is afgesproken en dat goed contact met de ouders wordt gewaarborgd. Je merkt dan al snel of er conform de afspraken wordt gehandeld.

Binnen het voortgezet onderwijs kun je natuurlijk tegen het probleem oplopen dat ouders niet meer waar kunnen maken wat ze hebben beloofd, omdat hun kind een eigen invulling geeft aan de levensbeschouwelijke zaken en daardoor problemen gaat geven in de groep. Zorgvuldigheid is geboden.'

Verweij: 'Het is ook vanuit christelijk perspectief de vraag of je met een opener toelatingsbeleid uiteindelijk beter af bent. De praktijk wijst uit dat veel scholen die met de beste bedoelingen leerlingen met een andere identiteit hebben toegelaten na verloop van tijd verwateren. Dan heb je uiteindelijk niets meer. In algemene zin (waarbij ik nadrukkelijk oog wil hebben voor uitzonderingssituaties, zoals de klassieke christelijke dorpsschool) geldt dat, naar de mens gesproken, het handhaven van een helder omschreven toelatingsbeleid de meest effectieve manier van christelijke beïnvloeding van de samenleving is. In ieder geval dient de overheid er zorg voor te dragen dat scholen het recht en de vrijheid behouden om een eigen toelatingsbeleid te voeren.'

Van der Hoek: 'Recent heeft de Onderwijsraad een uitspraak gedaan inzake het toelatingsbeleid. Scholen die consequent en consistent zijn geweest in het benoemen van onderwijsgeevenden en het toelaten van leerlingen mogen die uitzonderingspositie houden. Wie dat tot nu toe niet had, kan niet alsnog het beleid aanscherpen.'

Schrijf je daarmee niet een flink aantal bijzondere scholen af? Schutte: 'Je moet wel beginnen waar het begin hoort te liggen. Dat is dat de vrijheid van onderwijs betekent dat er scholen zijn die vanuit een bepaalde identiteit onderwijs geven. Dan doen ze niet iets wat in uitzonderingssituaties toegelaten zou moeten worden. Ik heb waardering voor de opstelling van de Onderwijsraad, maar op dit punt heb ik er ook moeite mee. Alsof een school die vasthoudt aan haar identiteit iets uitzonderlijks zou zijn. Nee, we doen gewoon wat het wezen is van de vrijheid van onderwijs. Je ziet dat er scholen zijn die van die vrijheid gebruik hebben gemaakt maar deze vrijheid graag hebben willen combineren met andere vrijheden, zoals het toelaten van iedereen. Daar zit dan het probleem. Laat de signatuur van de school werkelijkheid worden in de school. Je moet wegblijven van de situatie waarin het reformatorisch en gereformeerd onderwijs als uitzonderingen worden beschouwd die in de Nederlandse traditie toegelaten worden.'

Van der Hoek: 'Op basis van de wet is er de mogelijkheid tot het stichten van bijzondere scholen, hetzij op basis van pedagogische uitgangspunten, hetzij op grond van godsdienstige motieven. Dat is je bestaansrecht. Ga je daarmee spelen dan verlies je ook je recht om kinderen te weigeren die oorspronkelijk niet bij je oorspronkelijke doelgroep hoorden.

Een van de lastigste vragen in dit verband vind ik de vraag waarom we alloctonen weren. Ik geloof niet dat de vraag terecht is, maar als antwoord zou ik toch aan willen geven dat het is omdat we anders zijn.'

Verweij: 'Die vraag is inderdaad niet terecht. Richtinggebonden scholen weren geen allochtone leerlingen, maar voeren een toelatingsbeleid op basis van de grondslag van de school. Dat is het enige selectie criterium. Allochtonen die de grondslag onderschrijven dan wel respecteren (dat hangt af van hoe het op de school is geregeld) zijn van harte welkom. Het geringe aantal allochtonen op reformatorische, gereformeerde en evangelische scholen is alleen te verklaren door de omstandigheid dat er relatief weinig allochtonen zijn met een christelijke identiteit. De ondervertegenwoordiging van allochtonen is dus slechts neveneffect, zij het een in het oog springende.'

Kole: 'Het is heel belangrijk dat kinderen – ook allochtone kinderen – zich thuis voelen op een school. Uitzonderingen zijn er altijd geweest. Maar als de uitzonderingsgevallen zo veel aandacht en ruimte krijgen dat de stichters van de school moeten zeggen dat hun kind zich niet meer herkent in het onderwijs, leg je een bom onder je eigen onderwijs.'

De multiculturele samenleving

Kole: 'De invloed van de Bijbel op de samenleving, toegespitst op Gods geboden, is niet meer vanzelfsprekend. Is zelfs teruggedrongen. Dat betekent dat de drieslag gezin, kerk en school niet meer vanzelfsprekend is. Er komen andere visies, andere levensbeschouwingen en andere mensen. Ik denk bijvoorbeeld aan moslims, maar het kunnen ook mensen met een andere levensbeschouwelijke overtuiging zijn, die zeggen: dan hebben wij ook recht op eigen scholen. En dan sta je voor de vraag hier op een goede manier mee om te gaan.

Het gaat in het integratievraagstuk eveneens over de vraag of we ons voldoende bewust zijn dat we een belangrijke taak hebben in het vormen en toerusten van onze leerlingen, juist in levensbeschouwelijk opzicht, zodat ze in een samenleving die zo gemêleerd is, straks hun eigen weg kunnen vinden.'

Schalk: 'Dat heeft dus twee aspecten in zich: Aan de ene kant moeten onze kinderen toegerust worden om als christen in onze samenleving te staan. Nu als minderheidsgroep. Ze moeten zelf integreren, zou je bijna zeggen. Maar tegelijk moeten we ze zo toerusten dat ze om leren gaan met die totaal andere culturen en godsdiensten.'

Hebben onze docenten voldoende bagage om dit te kunnen doen? Kole: 'Ik denk dat we door de praktijken op sommige islamitische scholen op één hoop zijn gegooid met fundamentalisten. Ik blijf volhouden dat we op onze scholen een brug proberen te slaan naar de samenleving. Dat we ons niet isoleren, maar bezig zijn om die kinderen goed voor te bereiden op de maatschappij en op de toekomst. We moeten werken aan toerusting, de inhoud van onze vakken bekijken, stagemomenten inlassen, contacten leggen met andersoortige scholen, enzovoorts.'

Schalk: 'Ik vind wel dat je personeel op de scholen mag aanspreken op de vraag of ze weten wat er in de samenleving speelt. Staan onze leerkrachten levend in de samenleving? Is er bewogenheid richting de kinderen om ze toe te rusten een plaats in die samenleving te vinden?'

Van der Hoek vindt het een veelgehoorde misvatting dat het onderwijs verantwoordelijk zou zijn voor het oplossen van de integratieproblematiek. 'Daar moeten we heel nuchter in zijn. Je bent opvoedend en vormend bezig en niet het middel om door anderen geformuleerde maatschappelijke doelstellingen te bereiken. Je staat als onderwijs midden in deze maatschappij en dan is juist de vrijheid van onderwijs die we hebben een van de beste manieren om de integratie te bevorderen. Als namelijk een docent op een islamitische school maatschappijleer geeft met als doel zijn leerlingen voor te bereiden op participatie in deze maatschappij heeft hij daar een gezag dat wij er niet hebben. Wallage heeft gezegd dat als er geen artikel 23 was het er nu – in deze multiculturele samenleving – zou moeten komen. Het is een prachtig middel om recht te doen aan de

eigenheid van bevolkingsgroepen en ze voor deze maatschappij toe te rusten. Maar dan moet je wel weten dat de docenten staan in de Nederlandse cultuur.'

Schutte: 'Dat kan de overheid als voorwaarde stellen. Dat is wel de verantwoordelijkheid van de overheid!'

Verweij: 'De vrijheid van onderwijs is een beproefd concept en is ook bestand tegen de vragen van deze tijd. De situatie in Nederland is wat dat betreft uniek. Daarvoor past dankbaarheid. Laten we het vooral als een groot voorrecht blijven zien dat ouders de mogelijkheid hebben om te kiezen voor onderwijs dat aansluit bij de christelijke opvoeding in gezin en kerk. Met pijn in het hart moeten we tegelijkertijd vaststellen dat deze vrijheid ook geldt voor het onderwijs dat zich baseert op valse godsdiensten of dat geheel is gesecculariseerd. Als SGP'er zeg ik daarbij: Laat het daarom óók ons verlangen blijven dat alle kinderen in ons land onderwijs krijgen bij een geopende Bijbel.'

Afsluitend

Ter afsluiting van ons gesprek willen de gesprekspartners iedereen die betrokkenen is bij het bijzonder onderwijs nog een boodschap meegeven.

Van der Hoek: 'Heb je ogen en je oren open in deze maatschappij. Proef de krachten die zich ontwikkelen. Zoek met elkaar naar een antwoord waaruit blijkt waarom je zo betrokken bent op onderwijs vanuit Gods Woord. Wees deelnemer aan deze maatschappij, sta er, in afhankelijkheid middenin en probeer je een mening te vormen.

Laten we de unieke mogelijkheden van artikel 23 uitbuiten! De onderwijsvrijheid biedt veel meer mogelijkheden dan een stelsel waarbij je alleen maar grijze muizenscholen overhoudt. Algemeenheid is vaak inleveren op kwaliteit.

Ik verwacht het niet in de eerste plaats van onze vergaderingen en onze stevige stellingnamen, ook al zijn die nodig. De inspiratie (bezieling, beademing, wat een mooi woord in dit verband!) moet van Boven komen. Ik hoop dat onze onderwijsgeevenden iets van die gloed mogen uitstralen. Dan hoef je niet zo veel te zeggen maar merken ze aan je dat het menens is.'

Schalk: 'Houd vast aan je identiteit, bied kwaliteit, blij fris en wees authentiek.'

Verweij: 'De overheid stelt grenzen aan de vrijheid van onderwijs, maar biedt daar tegelijk ook veel ruimte voor. Laat de scholen die ruimte optimaal benutten. Dat kan vaak meer en beter dan nu het geval is. De afgelopen jaren heeft de overheid met betrekking tot de inhoud van het onderwijs een duidelijke stap terug gedaan. De inhoud en vormgeving van de curricula wordt lang niet meer zo gedetailleerd voorgeschreven als voorheen. Scholen dienen deze ruimte te benutten om daar op een creatieve manier vanuit de eigen identiteit invulling aan te geven en zich zodoende duidelijk te profileren. Ook wil ik wijzen op de proportionaliteit van het toezicht: hoe beter een school zelf haar kwaliteit waarborgt, hoe minder de inspectie daar onderzoek naar zal verrichten.'

Kole: 'Het is ontzettend belangrijk dat docenten en leerkrachten kennis van zaken hebben, dat ze veel liefde voor de kinderen, leerlingen en studenten hebben en dat ze gedreven worden door de liefde van Christus. Je bent geen evangelist, je bent geen predikant, maar wel iemand die doorzichtig moet maken dat we leven vanuit de opstandingskracht van de Heere Jezus Christus.

De school heeft de ouders en de kerk nodig. Ik zou het heel fijn vinden als ook de kerken alert blijven op datgene wat in de scholen plaatsvindt en omgekeerd.'

Ik denk dat het ook heel belangrijk is dat politici gewoon op school komen en zien wat er op het grondvlak gedaan wordt. Ons verwante politici moeten we voorzien van alle informatie die in dit kader van belang is. En ze mogen ons ook vragen naar datgene wat we doen.'

Schutte: 'Het onderwijs is een kostbaar instrument voor opvoeding en vorming van een toekomstige generatie. De vraag of de vrijheid van onderwijs toekomst heeft, ligt niet in de eerste plaats in handen van de politiek, maar ligt in handen van de ouders, de docenten en de besturen. Deze vrijheid is een verworvenheid waar mensen in het buitenland met een jaloerse blik naar kijken. Het zou toch wel de omgekeerde wereld zijn als we die vrijheid nu ter discussie gaan stellen.'